

Laborator 6 - Statistică inferențială

I. Inferență asupra mediei - Testul Z pentru media unei populații cu dispersia cunoscută

Se consideră o populație statistică căreia i se cunoaște dispersia σ^2 . Pentru un eșantion aleator simplu cu media de selecție $\bar{x}_n$, dacă populația urmează o lege normală sau dimensiunea eșantionului este suficient de mare, scorul $z = \frac{\bar{x}_n - \mu}{\sigma/\sqrt{n}}$ este distribuit normal standard: $N(0, 1)$.

Testul Z decurge astfel:

1. se formulează ipoteza nulă, care susține că media populației ia o valoare particulară:

$$H_0 : \mu = \mu_0$$

2. se formulează o ipoteză alternativă care poate fi de trei feluri:

$$H_a : \mu < \mu_0 \quad (\text{ipoteză asimetrică la stânga}) \text{ sau}$$

$$H_a : \mu > \mu_0 \quad (\text{ipoteză asimetrică la dreapta}) \text{ sau}$$

$$H_a : \mu \neq \mu_0 \quad (\text{ipoteză simetrică})$$

3. se fixează nivelul de semnificație: α (care uzual poate fi 1% sau 5%);
4. se calculează scorul testului:

$$z = \frac{\bar{x}_n - \mu_0}{\sigma/\sqrt{n}}$$

5. se determină valoarea critică z^* :

$$z^* = qnorm(\alpha, 0, 1) \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ asimetrică la stânga } (z^* < 0),$$

$$z^* = qnorm(1 - \alpha, 0, 1) \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ asimetrică la dreapta } (z^* > 0),$$

$$z^* = -qnorm(\alpha/2, 0, 1) = qnorm(1 - \alpha/2, 0, 1) \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ simetrică } (z^* > 0).$$

6. ipoteza nulă H_0 este respinsă dacă

$$z < z^* \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ asimetrică la stânga sau}$$

$$z > z^* \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ asimetrică la dreapta sau}$$

$$|z| > |z^*| \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ simetrică,}$$

dacă nu suntem într-una din aceste situații, atunci se spune că **nu există suficiente dovezi pentru a respinge ipoteza nulă H_0 și a accepta ipoteza alternativă H_a .**

Exercițiu rezolvat. Un producător de becuri dorește să testeze cu 5% nivel de semnificație afirmația că media de viață a acestora este de cel puțin 810 de ore (se știe că deviația standard a populației este $\sigma = 50$ de ore). Se alege un eșantion de 200 de becuri a căror medie de viață este găsită 816 ore. Poate fi acceptată ipoteza producătorului?

```

> alfa = 0.05
> population_mean = 810
> sample_mean = 816
> n = 200
> sigma = 50
> critical_z = qnorm(1- alfa)
> z_score = (sample_mean - population_mean)/(sigma/sqrt(n))
> critical_z
> z_score

```

Scorul va fi $z = 1.69705 > z^* = 1.64485$ și ipoteza nulă poate fi respinsă, se acceptă ipoteza că media populației este mai mare decât 810.

Exerciții propuse

- I.1 Scrieți o funcție (numită **z_test**) care să calculeze și să returneze valoarea critică și scorul testului (parametrii funcției vor fi: tipul ipotezei alternative, n , μ_0 , $\bar{x}_n$, α , σ etc). Funcția aceasta va fi utilizată apoi la rezolvarea exercițiilor de mai jos.
- I.2 Dintr-o populație normală cu dispersia $\sigma^2 = 144$ se selectează 49 de indivizi a căror medie este 88; să se testeze ipoteza că media populației este mai mică decât 90.
- I.3 Din experiență se știe că rezultatele studenților la un test de matematică urmează o lege normală cu media 75 și dispersia 17. Catedra de matematică dorește să afle dacă studenții din anul curent au un comportament atipic. Media rezultatelor unui grup de 36 studenți este 85 de puncte. Cu 1% nivel de semnificație se poate trage concluzia că studenții din anul curent sunt atipici?
- I.4 Pe cutiile de un anumit tip de detergent este indicată o greutate de 21oz. O agenție de protecție a consumatorilor dorește să testeze această greutate cu 1% nivel de semnificație. Pentru 100 de cutii găsește o greutate medie de 20.5oz. Dacă se știe că deviația standard a greutății este 2.5oz, agenția poate pretinde mărirea cantității de detergent dintr-o cutie?
- I.5 O firma producătoare de tuburi fluorescente dorește să afle dacă poate pretinde ca media de viață a acestora este 1000 de ore. Pentru aceasta fabrică 100 de tuburi și măsoară pentru ele o medie de viață de 970 de ore. Firma respectivă cunoaște că deviația standard a vieții tuburilor este 85 de ore. Cu 5% nivel de semnificație se poate trage concluzia că media de viață este mai mică de 1000 de ore? Dar cu 1%?
- I.6 Se cere ca media de viață a unui tip de baterii să fie 22 de ore. Se știe (din procesul de fabricație) că durata de viață a bateriilor urmează o lege normală cu deviația standard 3 ore. Un eșantion de 16 baterii are o medie de viață măsurată de 20 de ore. Se poate trage concluzia că media de viață a bateriilor este diferită de 22 de ore?

II. Inferență asupra mediei - Testul t pentru media unei populații cu dispersia necunoscută

Se consideră o populație statistică distribuită normal căreia nu i se cunoaște dispersia. Pentru un eșantion aleator simplu cu media de selecție $\bar{x}_n$ și deviația standard s , scorul $t = \frac{\bar{x}_n - \mu}{s/\sqrt{n}}$ este distribuit Student cu $n - 1$ grade de libertate: $t(n - 1)$.

Testul t decurge astfel:

1. se formulează ipoteza nulă, care susține că media populației ia o valoare particulară:

$$H_0 : \mu = \mu_0$$

2. se formulează o ipoteză alternativă care poate fi de trei feluri:

$$H_a : \mu < \mu_0 \quad (\text{ipoteză asimetrică la stânga}) \text{ sau}$$

$$H_a : \mu > \mu_0 \quad (\text{ipoteză asimetrică la dreapta}) \text{ sau}$$

$$H_a : \mu \neq \mu_0 \quad (\text{ipoteză simetrică})$$

3. se fixează nivelul de semnificație: α (care uzual poate fi 1% sau 5%);

4. se calculează scorul testului:

$$t = \frac{\bar{x}_n - \mu_0}{s/\sqrt{n}}$$

5. se determină valoarea critică t^* :

$$t^* = qt(\alpha, n - 1) \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ asimetrică la stânga } (t^* < 0),$$

$$t^* = qt(1 - \alpha, n - 1) \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ asimetrică la dreapta } (t^* > 0),$$

$$t^* = -qt(\alpha/2, n - 1) = qt(1 - \alpha/2, n - 1) \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ simetrică } (t^* > 0).$$

6. ipoteza nulă H_0 este respinsă dacă

$$t < t^* \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ asimetrică la stânga sau}$$

$$t > t^* \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ asimetrică la dreapta sau}$$

$$|t| > |t^*| \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ simetrică,}$$

altfel se spune că **nu există suficiente dovezi pentru a respinge ipoteza nulă H_0 și a accepta ipoteza alternativă H_a .**

Exercițiu rezolvat. Pentru un experiment asupra metabolismului 5 insecte sunt hrănite cu zahăr. Valorile nivelului de glucoză (care urmează o lege normală) obținute din măsurători sunt:

55.95 68.24 52.73 21.5 23.78

Sa se testeze cu 5% nivel de semnificație ipoteza că media nivelului de glucoză este mai mare de 40.

```
> alfa = 0.05
> x = c(55.95, 68.24, 52.73, 21.5, 23.78)
> population_mean = 40
> sample_mean = mean(x)
> n = 5
> s = sd(x)
> se = s/sqrt(n)
> critical_t = qt(1 - alfa, n - 1)
> t_score = (sample_mean - population_mean)/se
> critical_t
> t_score
```

Rezultatul va fi $t^* = 2.13184 > t = 0.47867$, ipoteza nulă nu poate fi respinsă.

Exerciții propuse

II.1 Scrieți două funcții (de tipul **t_test**) care să calculeze și să returneze valoarea critică și scorul testului t: una dintre funcții va trebui să citească eșantionul dintr-un fișier, iar cealaltă va primi ca argumente tipul ipotezei alternative, media de selecție, deviația standard a eșantionului etc. Funcțiile acestea vor fi utilizate, după caz pentru rezolvarea exercițiilor de mai jos.

II.2 Se măsoară pentru un eșantion provenit dintr-o populație normală următoarele valori

36 32 28 33 41 28 31 26 29 34

Cu 1% nivel de semnificație să se testeze ipoteza că media are o valoare diferită de 34.

II.3 Pe pachetele unui tip de țigări este trecută o concentrație de nicotină (care urmează o lege normală) de 11.4 mg. Datorită unor reclamații, o agenție neguvernamentală se hotărăște să testeze această concentrație. Pentru 100 de pachete de țigări este găsită o medie a concentrației de 11.9 mg cu o deviație standard $s = 0.25$ mg. Să se testeze cu 1% și 5% nivel de semnificație dacă reclamațiile primite sunt îndreptățite.

II.4 Media rezultatelor unui test la istorie este de 80 de puncte. Catedra de istorie dorește să afle dacă studenții actuali au un comportament tipic la acest test. Pentru un eșantion aleator simplu rezultatele se găsesc în fișierul history.txt . Să se formuleze și să se testeze ipoteza alternativă corespunzătoare (cu 1% și 5% nivel de semnificație).

II.5 Se consideră un eșantion de dimensiune 64 cu media 52 și dispersia $s^2 = 89.5$, care provine dintr-o populație distribuită normal. Să se testeze ipoteza că media populației este 49 versus ipoteza că media este diferită de 49.

III. Inferență asupra mediei - Testul Z pentru diferența mediilor unor populații cu dispersii cunoscute

Se consideră o două populații statistice cărora li se cunoasc dispersiile σ_1^2 și σ_2^2 . Se aleg două eșantioane aleatoare simple și independente între ele cu mediile de selecție $\bar{x}_{n_1}$ și $\bar{x}_{n_2}$. Dacă populațiile urmează o lege normală sau dimensiunea eșantioanelor este suficient de mare, scorul

$$z = \frac{(\bar{x}_{n_1} - \bar{x}_{n_2}) - (\mu_1 - \mu_2)}{\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{n_1} + \frac{\sigma_2^2}{n_2}}}$$

este distribuit (eventual cu aproximație) normal standard: $N(0, 1)$.

Testul Z decurge astfel:

1. se formulează ipoteza nulă, care susține că diferența mediilor celor două populații ia o valoare particulară:

$$H_0 : \mu_1 - \mu_2 = m_0$$

2. se formulează o ipoteză alternativă care poate fi de trei feluri:

$$H_a : \mu_1 - \mu_2 < m_0 \quad (\text{ipoteză asimetrică la stânga}) \text{ sau}$$

$$H_a : \mu_1 - \mu_2 > m_0 \quad (\text{ipoteză asimetrică la dreapta}) \text{ sau}$$

$$H_a : \mu_1 - \mu_2 \neq m_0 \quad (\text{ipoteză simetrică})$$

3. se fixează nivelul de semnificație: α (care uzual poate fi 1% sau 5%);
4. se calculează scorul testului:

$$\frac{(\bar{x}_{n_1} - \bar{x}_{n_2}) - m_0}{\sqrt{\frac{\sigma_1^2}{n_1} + \frac{\sigma_2^2}{n_2}}}$$

5. se determină valoarea critică z^* :

$$z^* = qnorm(\alpha, 0, 1) \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ asimetrică la stânga,}$$

$$z^* = qnorm(1 - \alpha, 0, 1) \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ asimetrică la dreapta,}$$

$$z^* = qnorm(1 - \alpha/2, 0, 1) \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ simetrică.}$$

6. ipoteza nulă H_0 este respinsă dacă

$$z < z^* \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ asimetrică la stânga sau}$$

$$z > z^* \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ asimetrică la dreapta sau}$$

$$|z| > |z^*| \quad \text{pentru ipoteză } H_a \text{ simetrică,}$$

altfel se spune că **nu există suficiente dovezi pentru a respinge ipoteza nulă H_0 și a accepta ipoteza alternativă H_a .**

Exercițiu rezolvat. Se compara durata de viață a două tipuri de baterii. Primul tip are o deviație standard de 4 ore, al doilea tip are o deviație standard de 3 ore. Se aleg două esantioane fiecare de dimensiune de 100 de baterii. Pentru primul esantion media de viață este de 48 de ore, iar pentru cel de-al doilea de 47 de ore.

Sa se testeze diferența mediilor de viață cu 5% nivel de semnificație.

Observație. Testarea diferenței mediilor echivalează cu o ipoteză alternativă de tipul $\mu_1 - \mu_2 \neq 0 = m_0$.

```
> alfa = 0.05
> m0 = 0
> sample1_mean = 48
> sample2_mean = 47
> n1 = 100
> n2 = 100
> sigma1 = 4
> sigma2 = 3
> combined_sigma = sqrt(sigma1^2/n1 + sigma2^2/n2)
> critical_z = qnorm(1 - alfa/2)
> z_score = (sample1_mean - sample2_mean - m0)/combined_sigma
> critical_z
> z_score
```

Rezultatul va fi $|z^*| = 1.95996 < |z| = 2.00$, ipoteza nulă va fi respinsă și se acceptă că mediile celor două populații sunt diferite.

Exerciții propuse

- III.1 Scrieți o funcție (numită, de exemplu, `z_test_means`) care să calculeze și să returneze valoarea critică și scorul testului Z pentru diferența mediilor (parametrii vor fi: tipul ipotezei alternative, α , n_1 , n_2 , σ_1 , σ_2 etc.). Funcția aceasta va fi utilizată, pentru rezolvarea exercițiilor de mai jos.
- III.2 80 dintre angajații aleși aleator ai unei firme foarte mari au un salariu mediu săptămânal de 160\$ (deviația standard a întregii populații fiind 3.24\$). 70 dintre angajații unei alte firme au în medie 155\$ salariu pe săptămână (deviația standard a întregii populații fiind 2.25\$). Să se testeze dacă salariul mediu săptămânal la cele două firme diferă semnificativ (1% nivel de semnificație).
- III.3 Un raport recent arată ca absolvenții de universitate fără diplomă se căsătoresc mai repede decât cei cu diplomă. Sunt aleși câte 100 de indivizi din cele două populații; pentru aceste două eșantioane absolvenții fără diplomă se căsătoresc în medie la 22.8 ani (deviația standard cunoscută populației fiind $\sigma_1 = 1.3$ ani) iar cei cu diplomă la 23.3 ani (deviația cunoscută a populației este $\sigma_2 = 1.9$ ani).
- Cu 1% nivel de semnificație se poate trage concluzia că raportul este corect?